

KRČKI (VRBANSKI) STATUT IZ 1388. G.

The Statute of Krk (Vrbnik) from 1388

Džaja, P., K. Severin., D. Agičić, M. Benić, Ž. Grabarević

Sažetak

Kukuljević ovaj statut naziva Krčkim statutom jer se odnosio na cijeli otok Krk, iako je bio svjestan da se veći broj odredbi odnosi samo na Vrbnik, a Rački i Crnčić nazvali su ga „Statut vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka“. Za kodifikaciju iz 1388. g., koja je važila za cijeli otok, izričito se kaže da je to statut, propisi što su 1470. g. doneseni za uređenje odnosa između Vrbnika i Baške također se nazivaju statuti, isto tako knjiga koja je vezana za pravne norme nazivala se statut. Po ovom statutu prisežnici (jurati) su za vrijeme mletačke vlasti, točnije 1513. – 1517. davali pred providurom zakletvu da će svoje zadatke obavljati u skladu s interesima „gospode i podložnikov“, to jest među ostalim prijavljivati zlodjela kao što su prodavanje „lažnog mesa“ i prodavanje ribe protivno odredbama i cijenama. Ovaj statut posebnu pozornost, kad su u pitanju životinje i proizvodi životinjskog podrijetla, posvećuje krađi domaćih životinja, procjeni i naplati štete u usjevima koje su počinile životinje te cijeni prodaje pojedinih vrsta ribe i načinu držanja životinja. Prema ovom statutu dvornik je službenik koji pomaže u nekim upravnim i sudskim poslovima, a permansi su bili sudski izvršni organi.

Ključne riječi: krčki statut, držanje životinja, krađa, šteta

66

Abstract

Kukuljević names this Statute the Statute of Krk since it related to the entire Island of Krk, although he was aware that most of the provisions relate only to Vrbnik, and Rački and Crnčić called it: “the Statute of Vrbnik, and to some extent of the entire Island of Krk”. Of the codification of 1388, which applied to the entire island, it is expressly stated that it is a statute, the regulations adopted in 1470 for regulating relations between Vrbnik and Baška are also known as statutes, and the book related to legal standards was also called a statute. Under this statute, during the period of Venetian rule, more precisely from 1513 to 1517, the jurats (lay judges) took an oath before the Proveditore that they would perform their tasks in line with the interests of the “gentry and subjects”, that is, amongst other things they would report crimes such as selling “false meat”, and selling fish in violation of the provisions and prices. This statute, in terms of animals and products of animal origin, pays particular attention to theft of domestic animals, assessment and payment of compensation for damage to crops caused by animals, the prices for the sale of individual species of fish and how to keep animals. According to this statute a “dvornik” is an official who assists in some administrative and judicial tasks, and “permansi” were the judicial executive bodies.

Keywords: Statute of Krk, keeping animals, theft, damage

Držanje životinja i štete od životinja

Prema ovom statutu sudac je prosuđivao veličinu štete u polju na području svoje općine dajući nalog da se povodom nje provede izvršenje protiv osuđe-

noga, a istovremeno mu je bila obveza javiti vlasniku životinje da je njihova stoka počinila poljsku štetu. Općinski su organi bili nadležni za sva pitanja koja se odnose na čuvanje općinske imovine i raspolaganje

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., izvanredni profesor, dr. sc. Željko GRABAREVIĆ, dr. med. vet., redoviti profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Damir AGIČIĆ, dr. med. vet., Veterinarski ured Slavonski Brod; dr. sc. Marijan BENIĆ, dr. med. vet., spec. medicinske sanitacije, SANATIO d.o.o.

njome, u što su uključene i štete učinjene u raznim zabranama i vinogradima, bez obzira na to je li ih počinila sitna ili krupna stoka. Dana 8. svibnja 1362. g. vijeće je donijelo odredbu o poljskoj šteti iz koje se vidi da prisežnik u svojoj prijavi nadležnoj vlasti treba točno navesti koje su životinje i u kojem zabranu počinile štetu. Nakon toga dvor je slao jednog prisežnika (koji je podnio prijavu) i jednog kmeta da utvrdi opseg štete. Isto tako, odredba iz 1476. g. propisivala je način utvrđivanja poljske štete.

Ako bi neki Baščanin zaklao koju živinu kojemu Vrbničanu, koju je našao u šumarku ili žitnom polju, plaćao je 50 libara, a isto je vrijedilo i obrnuto. U 2. glavi propisano je ako bi neka Vrbnička životinja pravila štetu kojemu Baščaninu u šumarcima i vinogradima, taj je trebao ići potužiti se podknezu i trebao je pisati u Vrbnik sucima, pa bi suci javili čija je živina. Ta je obavijest trebala biti jedanput godišnje. Ograda je trebala biti prikladna te je trebalo prisegnuti ili dokazati da su životinje bile unutar nje. Prema tom običaju plaćali su i Baščani Vrbničanima ako bi im počinili štetu. 3. glava propisuje da onaj kojemu je šteta počinjena može je prijaviti svojim sucima u gradu kojemu pripada, a prijava može uslijediti samo do trećega dana. Suci su trebali obavijestiti onoga čija je životinja prijavljena, zato ako bi netko učinio prijavu o šumarcima bez ograde, osuđeni je jednim dobrim čovjekom ili onim koji je prijavio mogao dokazati da je bila riječ o zemljama sa slobodnim ulazom. 4. glava pravno nalaže da Vrbničani koji su uz među ne smiju pustiti Baščane u zabran, a ako bi ih tko pustio, plaćao je kaznu od 20 soldina. Kada ga otvore, mogu po danu pustiti da pasu i susjedi pod uvjetom da se noću vrate u svoj kotar. Glava o kozama i ovcama (1476.) propisuje da se, u slučaju da se koze i ovce nađu u vinogradu, plaća se kazna od 18 soldina i nadoknađuje šteta. Trag treba pratiti u roku od dva dana pred vijećnikom, tj. dokazati da je bila u vinogradu, i treba je uhvatiti i držati tri dana, nakon čega se može zaklati i razdijeliti na tri dijela. Ako bi je netko namjerno pasao u vinogradu, plaćao je kaznu od 3 celeza. Glava o velikoj životinji propisuje: ako bi se velika životinja našla u vinogradu, kazna po životinji bila je 22 soldina, a ako je ne može ili neće dognati, vjerovalo se zakletvi. Glava o tome što napasati u zabranu (1498.) propisuje je da je jedna kobilica sa ždrijepcem ili s ozimčetom slobodna od zabrana, i to ona koja vuče drva, a druge plaćaju zabran. Svaka se popaša treba presuditi do sv. Lucije, a ona koja je presuđena ne može nikada zastarjeti (Margetić i Strčić, 1988., Džaja i sur. 2014.b).

Svi oni koji imaju koju stranu životinju te je napasuju na otoku, ne smiju je napasivati nigdje na op-

ćinskom zemljištu niti na zemljištu pojedinca, nego samo na svojem (1484.). Janjad može ići u zabran čim se obavi berba u vinogradima, to jest od Miholja janjad izlazi izvan zabrana, a koze ulaze u nj. Ako bi pao snijeg, svaka je životinja mogla pasti u zabranu. U mjesecu svibnju u zabran su se puštale ovce i janjad. Čovjek koji nije davao svoju neobrađenu zemlju u općinsku zajednicu, tj. da svatko može u njima pasti, i ako bi sprečavao, nije mogao zajedno s općinskom zajednicom pasti u zabranu. Glava o ovnovima iz 1375. g. zabranjuje da se strani ovan napasa s domaćim ovnovima, a u suprotnom se plaćala kazna od 3 celeza. Glava o psima propisuje kaznu od 25 soldina za svakog zatečenog psa u vinogradu bez kukice. Glava o lokvi koja se nalazi pred Čišćakom zabranjuje tu gradnju sjenice sječe logova (Margetić i Strčić, 1988., Džaja i sur. 2014.a).

Krađa

Od kaznenih dijela za nas su posebno zanimljive krađe domaćih životinja. Kazneno djelo koje propisuje Krčki statut iz 1388. g., a odnosi se na veterinarsku djelatnost, jest krađa protiv imovine (krađa domaće životinje). Prema ovom statutu novčana kazna stupnjevana je: za krađu peradi 27 soldina, za krađu janjadi 36 soldina, za krađu jednogodišnje ovce 47 soldina, za krađu košnice 4,5 libre, za krađu ovce 9 libara, za krađu mladog magarca ili junice 13,5 libara, za krađu magarca 27 libara, za krađu ždrijepca, kobile i krave 36 libara, za krađu vola ili konja 60 libara. Glava o jahaćem konju propisuje da svatko onaj koji ukrade jahaćeg konja ili vola, ždrijebe ili kobilu, treba platiti 60 libara, od čega polovica ide vlasniku, a druga polovica gospodi. Ova druga polovica dijeli se na tri dijela od kojih po jedan dio pripada dvojici kneževa, a treći dio općini odakle je osuđeni tat. Glava za onoga tko bi ukrao vola kao i Glava o krađi ždrebeta ili kobile osuđuje tata na kaznu od 60 libara s istom raspodjelom kako je navedeno u prethodnoj glavi. Glava za june ili kravu propisuje da se za svako ukradeno june ili kravu plaća kazna od 36 libara, Glava za magarce propisuje kaznu za krađu magarca u visini od 27 libara. Glava za jednogodišnje magarce propisuje za krađu jednogodišnje magaradi kaznu od 13,5, bez obzira na spol, za krađu jednogodišnjeg kravljeg ili kobiljeg mladunčeta prema Glavi za jednogodišnju kravu ili kobilu plaća se kazna također u visini od 13,5 libara. Prema Glavi o ovci i kozi svaka krađa tih životinja plaća se 9 libara, a prema Glavi za jednogodišnje ovčje ili kozje mladunče krađa te mladunčadi plaća se u iznosu od 48 soldina. Glava o janjetu propisuje da tat za svako ukradeno janje ili kozlića plaća 36 soldina, a krađa svake košnice plaća

se u iznosu od 4,5 libara. Glava o kokoši i pijetlu propisuje naknadu za svaku ukradenu životinju u iznosu od 27 soldina. Kazna za ribare koji po propisima ne prodaju ribu ili mesare koji loše mjere meso, bila je 50 libara i gubitak službe.

Druga se krađa plaćala dvostruko, a treća se kažnjavala smrću pod uvjetom da se ne može iskupiti imovinom. Ako tat nakon prve ili druge krađe ne bi imao čime platiti, odsijecao mu se ud, a nakon treće krađe se vješao. Glava o ukradenoj ovci propisuje: ako bi se u nekog tata našla ukradena ovca, a više bi ih nedostajalo zajedno s njom, vjerovalo se pastirovoj zakletvi. U takvim slučajevima ako je tat poricao krađu, podvrgavao se mučenju. Ako bi neki čovjek učinio neku krađu vani, bilo na pastirskom stanu bilo na gumnu u spremištu, plaćala se globa (Margetić i Strčić, 1988., Džaja i sur. 2014.a).

Ovaj statut regulira (1599.) da pastiri trebaju dobiti plaću dok su u službi, a da ih ne treba platiti ako bi obrađivali neko neobrađeno polje (riječ je o pastirima svete Marije i svetog Ivana). U slučaju štete u zabranu prisežnik je trebao za 3 dana prijaviti sudu, a sud je trebao zatražiti u roku od 3 dana tko je bio pastir.

Proizvodi životinjskog podrijetla

Ribe su se prodavale: kamenice po 2 librice, bez repa i glave po 1 libru. Golub – librice 3 po soldin 1, liganj – librice 2 bagatina 16; olig – 50 za soldin 1, sipe i hobotnice librice 2 za soldin 1. Svaka riba s kosti koja ima manje od librice, po 1 soldin librica, svaka riba s kosti koja ima preko librice, po soldin 1 i beč. Ribari su morali prodavati ribu kako je propisano jer je slijedila kazna od 50 libri i 1 mjesec zabrane povlačenja mreža. Glava o mesu (23. 8. 1362.) propisuje da jedna libra kozjeg i goveđeg mesa stoji 1 libra 5 vrniza, ovčje 6, a neuškopljenog i uškopljenog ovna 10. Glava o drobi ovčjoj i kozjoj propisuje da svaka kozja, ovnovska i ovčja glava i drob stoje 1 solid. U suprotnom plaćala se kazna od 5 libara (Margetić i Strčić, 1988., Džaja i sur. 2015.a i b.).

U to vrijeme novčane jedinice bile su: soldin, libra, denar, celez, vrnez i beč. Jedna libra vrijedila je 20 soldina, jedan soldin 12 denara, a jedna libra 240 denara. Jedan celez vrijedio je 2 libre, beč je bio manji novac od denara. Navedeni su odnosi na osnovi mletačkih novaca od 13. st. postojali na dvije razine: na višoj i nižoj, tzv. libra malih denara i libra velikih denara. Veliki denar zvao se groš, a sadržavao je 26 malih denara. Kasnije će se taj odnos mijenjati sve do 45 (na frankopanskim posjedima u 14. st.), što bi značilo da je jedan solad groša imao $45 \times 12 = 540$ malih denara (Margetić i Strčić, 1988.). Težina od 1 librice odgovara današnjoj masi od 0,5 kg.

Literatura

- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA i Ž. GRABAREVIĆ (2014): O životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla prema nekim srednjovjekovnim statutima – Način držanja i pašarenja, I. dio. Vet. stanica 45 (5) 355-367.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA i Ž. GRABAREVIĆ (2014): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla – Šteta na životinjama i od životinja, II. dio. Veterinarska stanica, 45;6; 425-436.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA i Ž. GRABAREVIĆ (2015): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla (III.a dio). Veterinarska stanica 46,1, 65-74.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA i Ž. GRABAREVIĆ (2015): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla (III.b dio). Veterinarska stanica 46,2, 147-156.
- MARGETIĆ, L. i P. STRČIĆ (1988): Krčki statut (Vrbanski statut) iz 1388. Krk.

POZIV ZA OBJAVOM FOTOGRAFIJA

POZIVAM KOLEGE KOJI IMAJU AUTORSKU FOTOGRAFIJU PRIKLADNU ZA NASLOVNICU, A VEZANU UZ VETERINARSKU STRUKU ILI ŽIVOTINJSKI SVIJET DA JE POŠALJU UREDNIKU HVV-A NA
EMAIL: hvv.urednik@gmail.com